تدوین اهداف چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری دوره ابتدایی

دکترمحمدرضا قادری*[1]، دکتر رحمت اله مرزوقی[2]، دکتر مهدی محمدی[2]، دکتر محمدحسن کریمی[3]
۱.دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
۲.گروه مطالعات برنامه درسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
۳.دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۰۴)

مقاله پژوهشی

چکیده

زمینه: توجه به عنصر هدف به‌عنوان یک عنصر آغازین در فرایند تعلیم و تربیت امری لازم و قابل‌توجه می‌باشد. با توجه به کارکرد اهداف اخلاقی در دوره ابتدایی، پژوهش حاضر با هدف تبیین اهداف چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری دوره ابتدایی انجام شد.

روش: روش پژوهش کیفی از نوع استقرایی–قیاسی بود. جامعه پژوهش کلیه متخصصان برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی (اعم از استادان و مدرسان دانشگاه در رشته برنامه‌ریزی درسی) و نمونه پژوهش، به شیوه هدفمند – تا به اشباع رسیدن مقوله‌های مستخرج از کدهای انتخاب‌شده– تعداد ۱۶ نفر بودند. جمع‌آوری اطلاعات با مصاحبه نیمه ساختاریافته و به شیوه تحلیل محتوای استقرایی –قیاسی صورت گرفت.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش طی دو مرحله استقرایی و قیاسی کدگذاری شده و پس بررسی اشباع مقوله‌ها، با اهداف هشت‌گانه دوره ابتدایی در اسناد بالادستی قیاس و جانمایی شد. پس از کدگذاری و استخراج اهداف، حیطه‌های آن‌ها بر اساس طبقه‌بندی اهداف بلوم (شناختی، نگرشی و مهارتی) مشخص گردید.

نتیجه‌گیری: با توجه به اسناد بالادستی دوره ابتدایی و وجود خلأ در موضوع اهداف چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی، اهداف هشت‌گانه اعتقادی، اخلاقی، علمی و آموزشی، فرهنگی و هنری، اجتماعی، زیستی، سیاسی، اقتصادی مرتبط با اخلاق سایبری متناسب با دوره ابتدایی در قالب حیطه شناخت، نگرش و مهارت جمع‌بندی و ارائه گردید.

کلیدواژگان: اخلاق سایبری، اهداف، اهداف چارچوب برنامه درسی، دوره ابتدایی.

سرآغاز

یکی از ارزش‌های مترقی در جوامع اسلامی، حفظ عفت عمومی و اخلاق حسنه در قالب‌های مختلف اطلاعاتی است. حفظ عفت عمومی اقدامی پیشگیرانه از وقوع جرائم بسیاری است که ناشی از ایجاد هرج‌ومرج در رفتارهای افراد جامعه می‌شود؛ اما آنچه مسلم است این است که بهره‌برداری صحیح و سودمند از این فضا مستلزم رعایت هنجارهایی است که تخطی از آن‌ها می‌تواند باعث آسیب‌هایی شود و برخی از آن‌ها حتی جرم انگاشته شده و مستوجب مجازات گردند (۱). پیشرفت فناورانه وسایل اطلاعاتی و ارتباطی جدید، به‌خصوص شبکه‌های اجتماعی مجازی، نقش تعیین‌کننده‌ای در برقراری ارتباط و انتقال اطلاعات ایفا کرده است (۲).

در دنیای پرشتاب فناوری‌های نوین، فضای ارتباطات مجازی به‌عنوان یک فرصت یا تهدید، دست‌اندرکاران تربیت نسل جوان را با چالشی بزرگ روبه‌رو کرده است که استفاده گسترده از این فناوری و امکان دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی و متنوع باعث به وجود آمدن بسیاری از رفتارهای غیراخلاقی به‌ویژه در میان جامعه شده است (۳).

مفهوم «فضای مجازی»[1] به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های ساختاری دنیای مدرن، یکی از برجسته‌ترین تغییراتی است که تفاوت فضای روان‌شناختی حاکم بر جوامع مدرن را ازآنچه در جوامع سنتی حاکم بوده است، به تصویر می‌کشد؛ تفاوت‌هایی که جلوه‌های درونی و بیرونی آن را در جوامع در حال گذاری چون کشورمان با جزئیات بیشتری می‌توان مشاهده کرد (۴).

نویسندهٔ مسئول: نشانی الکترونیکی: M_ghaderi1366@yahoo.com

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]

فضای مجازی در عصر اخیر به‌قدری از اهمیت برخوردار است که بخش‌های گوناگون زندگی فردی و جمعی را تحت تأثیر خود قرار داده به‌گونه‌ای که بسیاری از آداب و فرهنگ‌ها را به ضد خود تبدیل نموده است (۵).

در بین زمینه‌های گوناگون اخلاق[۲] که بیش از هشتاد عنوان را در برمی‌گیرد، بدون تردید مسئله آموزش اخلاق[۳] یکی از اصلی‌ترین بخش‌هاست. آموزش اخلاق، می‌بایست از خانواده، مهدکودک و دبستان آغاز شود وگرنه تدریس چند واحد درس نظری دانشگاهی در سنین بالای ۲۰ سال اثر چشمگیری نخواهد داشت، چون تا آن زمان سجایا و یا رذایل اخلاقی فرد نهادینه‌شده و تغییر آن بسیار دشوار خواهد بود (۶). صاحب‌نظران و پژوهشگران علوم انسانی معتقدند که ورود اینترنت به فضای زندگی انسان‌ها، در کنار مزایا و محاسن غیرقابل کتمان، باعث به وجود آمدن یکسری دغدغه‌ها و نگرانی‌ها ازجمله القای فرهنگ لیبرال دمکراسی، آشفتگی در خانواده‌ها، افزایش هنجارشکنی در جامعه، تعارض ارزش‌ها و باورهای اجتماعی، به خطر افتادن حریم شخصی، گسترش ارتباطات نامتعارف و سوءاستفاده‌های جنسی، تضعیف اعتقادات و گسترش شبهات فکری شده و روابط افراد را به‌شدت تحت تأثیر قرار داده است (۷). برخی رفتارهای بزهکارانه در فضای مجازی نیز به‌طور مستقیم امنیت یک کشور، زیرساخت‌های حیاتی یا اطلاعات حساس آن را هدف گرفته است (۸).

اخلاق سایبری جهت درست و غلط، خوب و بد را به فضای مجازی می‌دهد. این نوع از اخلاق، تلاش می‌کند ارزش‌ها و فضایل اساسی را به چالش‌ها و موقعیت‌های جدیدی که ناشی از فن‌آوری‌های سایبری و جامعه سایبر است، اعمال کند و شکل دهد. چون فضای سایبر همه بخش‌های جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد، اخلاق سایبری تقریباً تمام حوزه‌های اخلاق را در برمی‌گیرد (۹). اخلاق و یا تربیت رفتاری، آموزش تمرین‌هایی با هدف توسعه و گسترش آگاهی‌های رفتاری، استدلال و درک خصوصیات رفتاری در زمینه اخلاق در سایر دانش‌آموزان کودکان است (۱۰).

تعلیم و تربیت در رشد فردی و اجتماعی انسان نقش اساسی ایفا می‌کند و در جهان امروز آموزش‌وپرورش یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین سازمان‌ها برای رسیدن به این هدف می‌باشد که در این میان آموزش ابتدایی از اهمیت خاصی برخوردار است. آموزش ابتدایی پایه و اساس کلیه آموزش‌ها است (۱۱). در میان انواع مخاطبین رسانه‌ها، کودکان و نوجوانان بیشتر از همه تحت تأثیر رسانه‌ها قرار دارند. جهان واقعی و روزمره با جهان رسانه‌ای برای آنان فرقی نمی‌کند و ازاین‌جهت با دیگر مخاطبان رسانه‌ها متفاوت‌اند (۱۲). نباید فراموش کرد که کودکان و نوجوانان امروز مانند نهال‌هایی هستند که هرچقدر در نگهداری و مواظبت از آن‌ها دقیق‌تر و جدی‌تر صورت گیرد، درختان تنومندتر و مفیدتری در آینده مشاهده خواهد شد (۱۳). از سویی هر آموزشی به دنبال هدفی می‌آید. درنتیجه داشتن اهداف مرتبط و استاندارد، اولین گام در این رابطه است. به‌طورکلی کارکردهای کلی اهداف در حوزه تعلیم و تربیت به شرح زیر می‌باشد:

۱- معنا بخشی به زندگی؛
۲- وحدت بخشی به فعالیت‌ها؛
۳- پرورش قابلیت‌های انسان؛
۴- انگیزه سازی؛
۵- جلوگیری از اتلاف و هدرروی منابع؛
۶- ایجاد اعتمادبه‌نفس و آرامش؛
۷- امکان ارزیابی میزان پیشرفت (۱۴).

طی سال‌های گذشته باوجود تغییر در کتب درسی دوره ابتدایی آن‌چنان‌که باید به فضای سایبری، تهدیدات و امکانات آن و تجهیز فراگیران به رعایت اخلاق سایبری پرداخته نشده، درصورتی‌که استفاده از فضای مجازی کودکان، به دوران قبل از مقطع ابتدایی رسیده و اگر در این شرایط آن‌ها را متخلق به اخلاق سایبری نشوند چه‌بسا تبعات جبران‌ناپذیری مشاهده گردد. لازمه آموزش اخلاق سایبری داشتن اهدافی روشن، قابل‌دسترس و قابل‌آموزش در دوره ابتدایی است. لذا پژوهش حاضر در نظر دارد با توجه به این مسئله فراگیر و حیطه‌های هشت‌گانه اهداف دوره ابتدایی، اهداف آموزش اخلاق سایبری را در مقطع ابتدایی تبیین نماید. اهداف دوره ابتدایی در مجموعه مصوبات شورای عالی ویژه مدارس این‌گونه اشاره‌شده است: اهداف اعتقادی [۴]، اهداف اخلاقی [۵]، اهداف علمی و آموزشی [۶]، اهداف فرهنگی و هنری [۷]، اهداف اجتماعی [۸]، اهداف زیستی [۹]، اهداف سیاسی [۱۰]، اهداف اقتصادی [۱۱] (۱۵).

در تعدادی از اسناد بالادستی نظیر برنامه درسی ملی، سند تحول آموزش‌وپرورش و مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش، از فناوری به‌عنوان یک فضای مکمل و ابزار مناسب برای تحقق بهتر اهداف تربیت رسمی و عمومی [۱۲] یادشده است. تردیدی نیست که کسب مهارت‌های عملی و اخلاقی و بهره‌گیری از فضای مجازی در دستور کار مدرسه نیز قرار دارد (۱۶، ۱۷ و ۱۸) منتها به فضای مجازی و ارزش اخلاق در معیت آن نیز تأکید شده است. علاوه بر آن با توجه به اینکه مدرسه نباید نسبت به هرگونه آموزشی که فراگیر را برای زندگی هر چه‌بهتر در اجتماع آماده می‌کند، بی‌تفاوت باشد. همچنین آموزش و یادگیری، همان‌گونه که در بیانات معصومین (ع) نیز آمده است، باید در هفت سال دوم، یعنی دوره ابتدایی فعلی نظام آموزشی کشور اتفاق بیفتند؛ بنابراین لازمه شروع برنامه‌ریزی در این مورد، داشتن اهداف اختصاصی ویژه می‌باشد که مدنظر پژوهش حاضر است. مخاطبین پژوهش نیز کلیه برنامه ریزان درسی و مؤلفین کتب دوره ابتدایی و سایر مسئولان وزارتخانه بزرگ آموزش‌وپرورش می‌باشند.

در بررسی پیشینه‌ها پژوهشی با عنوان پیشگیری از تأثیر فضای مجازی بر گسترش تروریسم سایبری انجام شد که نتایج نشان داد با توجه به قابلیت فضای سایبر، انجام جرائم تروریستی و تحقق اهداف حامیان تروریسم از حالت فیزیکی خارج گشته و جنبه سایبری به خود گرفته است که آسان‌تر، کم‌هزینه‌تر و مخفیانه‌تر است و مهم‌ترین بهره‌گیری تروریست‌ها از شبکه جهانی ارتباطات، بین‌المللی کردن فعالیت‌هایشان است. در این میان آنچه در وهله اول ضروری به نظر می‌رسد، پیشگیری

مقاله پژوهشی
فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال هجدهم، شماره ۱، ۱۴۰۲
[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]
[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]

از وقوع تروریسم سایبری به‌منظور حمایت از بزه دیدگان آن است (۱۹). در پژوهشی دیگر که با عنوان آموزش‌وپرورش و رویارویی با آسیب‌های رسانه‌های نوین انجام شد این نتیجه ارائه شد که آموزش‌وپرورش، از طریق کارکردهای خود و افزایش سواد رسانه‌ای، می‌تواند تهدیدات نرم علیه کشور را کاهش داده، موجبات افزایش قدرت نرم را فراهم آورد (۲۰). در پژوهشی دیگر با عنوان بررسی رابطه بین میزان بهره‌مندی از رسانه‌های نوین (اینترنت و میزان پایبندی نسل جوان به ارزش‌های اجتماعی) نتایج نشان داد رابطه بین میزان بهره‌مندی از اینترنت و معیار ظاهری، قرابت و خویشاوندی، طبقه اجتماعی، معیارهای مدرن و سنتی در پوشش، دین‌گرایی و خاص گرایی معنادار و معکوس است و رابطه بین میزان بهره‌مندی از اینترنت و رابطه اجتماعی بین دختر و پسر، قانون‌گرایی، ثروت گرایی و مسئولیت‌پذیری معنادار و مستقیم است (۲۱). در بررسی پژوهشی دیگر که بر روی نوجوانان چینی انجام‌شده بود، نتایج حاکی از این بود که بین انحلال اخلاقی و هویت اخلاقی با رفتارهای اجرایی سایبری نوجوانان رابطه مثبت دارد (۲۲). در پژوهشی با عنوان بازتاب آموزش اخلاق سایبری روی مهندسین نرم‌افزار نسل هزاره، به این موضوع پرداخته‌شده بود که برای فراهم کردن بهترین راه‌حل ممکن، مهندسان نرم‌افزار نسل هزاره باید آماده شوند تا اصول اخلاقی ایجاد کنند، تفکر انتقادی داشته باشند و به‌طور سیستماتیک عمل کنند (۲۳). در موردی دیگر با عنوان برنامه درسی تربیت اخلاقی در مدرسه بر مکتب اخلاق فضیلت گرا تأکید و الگوی مارپیچی برای سازمان‌دهی محتوای برنامه درسی پیشنهادشده بود (۲۴). نتایج به‌دست‌آمده در پژوهشی با عنوان تربیت اخلاقی پژوهش محور این بود که پیش‌نیاز اولیه کارآمدی در تربیت اخلاقی برنامه‌ریزی درست است (۲۵). همچنین در پژوهشی با عنوان آیا می‌توان فضیلت را ارزشیابی کرد یافته‌ها نشان داد که حل تناقض رقابت زایی ارزشیابی و تحریک دانش‌آموزان برای ارتکاب اعمال غیراخلاقی در ارزشیابی تربیت اخلاقی غیرقابل‌حل به نظر می‌رسد (۲۶).

همان‌طور که در بررسی ادبیات و پیشینه نظری و علمی از نظر گذشت، در دوره ابتدایی در رابطه با تبیین اهداف چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری چه در داخل و چه در خارج انجام‌نشده است. با توجه به این موارد، لازمه پرداختن به اخلاق سایبری در فضای مجازی و لزوم آموزش آن در دوره ابتدایی نیازمند داشتن چارچوب برنامه درسی مرتبط با این موضوع بوده و در وهله اول تبیین اهداف این چارچوب می‌باشد. لذا پژوهش حاضر با ذکر این مسئله، با هدف تبیین اهداف چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی انجام شد.

روش

رویکرد پژوهش حاضر ازنظر هدف توسعه‌ای و ازلحاظ رویکردی کیفی از نوع استقرایی–قیاسی است. جامعه پژوهش کلیه متخصصان برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری (اعم از استادان و مدرسان دانشگاه در رشته برنامه‌ریزی درسی) در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بودند. روش نمونه‌گیری هدفمند و تعداد نمونه تا به اشباع رسیدن مقوله‌ها از کدها، تعداد ۱۶ نفر از استادان و مدرسان دانشگاه در رشته برنامه‌ریزی درسی گزینش گردید. ویژگی‌های جمعیت شناسی نمونه از قرار جدول زیر می‌باشد:

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه پژوهش

استادان دانشگاه (هیأت علمی)		مدرسان دانشگاه	
تعداد	۹ نفر	تعداد	۷ نفر
مرتبه علمی	استاد: ۱ نفر	سابقه تدریس	تا ۱۰ سال: ۳ نفر
	دانشیار: ۳ نفر		۱۰ سال به بالا: ۲ نفر
	استادیار: ۵ نفر	تحصیلات	دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی: ۲ نفر

پس از اتمام مصاحبه‌ها برای بررسی روایی از معیار باورپذیری۱۳ و برای بررسی پایایی از معیار اطمینان‌پذیری۱۴ استفاده شد (۲۷). بررسی روایی گویای این بود که فرایند از قابلیت باور و پذیرش مناسبی توسط مخاطبان برخوردار است. برآورد پایایی نیز گویای این بود که سازماندهی فرایندهای ساخت یافته برای ثبت، نوشتن و تفسیرداده‌ها از پایداری لازم برخودار می‌باشد. در تجزیه‌وتحلیل داده‌ها ابتدا نسبت به استخراج مقوله‌ها از متن مصاحبه‌ها اقدام و پس از تدوین هدف، با اهداف هشت‌گانه دوره ابتدایی در اسناد بالادستی قیاس شده، جانمایی شدند. با آغاز اولین مصاحبه کدگذاری آغاز و تا به اشباع رسیدن مقوله–ها۱۵ از کدها ادامه یافت. مصاحبه‌ها به‌صورت کامل تهیه و در حین خواندن، مفاهیم اصلی کدگذاری شدند. سپس کدها برحسب دلالت معنایی که داشته‌اند در مقوله‌های مختلف با توجه به اشتراک معنا قرار داده‌شده‌اند. آنگاه با توجه به قرابت مقوله‌ها، مضامین فراگیر انتخاب گردیدند. اطلاعات با روش مصاحبه عمیق، نیمه ساختاریافته، جمع‌آوری شد. داده‌های کیفی گردآوری‌شده از مصاحبه نیمه ساختاریافته ابتدا تعداد ۱۴۰ مفهوم پایه کدگذاری گردید. سپس در ۸ مفهوم سازماندهنده، تحت عنوان اهداف هشت‌گانه‌چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی جانمایی گردید.

یافته ها

بر اساس تحلیل به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های انجام‌شده با متخصصان برنامه درسی، کلیه اهداف آموزش اخلاق سایبری دوره ابتدایی استخراج‌شده از فرایند کدگذاری مصاحبه‌ها متناسب با اهداف دوره ابتدایی در اسناد بالادستی، در هشت حوزه اعتقادی، اخلاقی، علمی

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]

آموزشی، فرهنگی هنری، اجتماعی، زیستی، سیاسی و اقتصادی و هر یک در سه حیطه دانشی، نگرشی و مهارتی تبیین گردید که در جداول زیر ارائه‌شده است:

جدول ۲: اهداف اعتقادی و اخلاقی چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی

مفاهیم پایه (کلمات کلیدی مصاحبه‌ها)	اهداف مستخرج از کدگذاری	حیطه بلوم	حیطه‌های هشتگانه اهداف دوره ابتدایی
فضای مجازی، آشنایی، دانستن، شناخت آفرینش، دین و شرع، تعمیم دادن، محرم و نامحرم، قوانین و مقررات اسلام، قوانین جامعه، قوانین محیط زندگی	آشنایی با نقش‌های فضای مجازی در شناخت آفرینش آشنایی با قوانین و مقررات فضای سایبری از منظر شرعی آشنایی با حدومرز ارتباط و گفتگو با محرم و نامحرم در فضای مجازی تعمیم قوانین و مقررات اسلامی از فضای واقعی به فضای مجازی تعمیم قوانین و مقررات جامعه و محیط زندگی از فضای واقعی به فضای مجازی	شناختی	اهداف اعتقادی
ایمان، باور داشتن، حضور خدا، باور داشتن	باور به حضور خداوند در تمام موقعیت‌های فضای مجازی.	نگرشی	
استفاده کردن، شناخت خدا، محرم و نامحرم، رعایت کردن، قوانین و مقررات اسلام، به کار بستن	از پتانسیل فضای مجازی برای شناخت قدرت خداوند در آفرینش استفاده می‌کند. رعایت حد و حدود سخن گفتن با افراد محرم و نامحرم. قوانین و مقررات اسلامی فضای واقعی را در فضای مجازی نیز به کار می‌بندد.	مهارتی	
آشنایی، صداقت، شخصیت، فضای مجازی، معاشرت، ارتباط، امانت‌داری، عمل اخلاقی، عمل غیراخلاقی، تشخیص	آشنایی با اصول رعایت صداقت و شخصیت واقعی در فضای مجازی آشنایی با اصول رعایت اخلاق در معاشرت با دیگران در فضای مجازی قوانین دریافت و انتقال پیام و اصول امانت‌داری تشخیص عمل اخلاقی و غیراخلاقی در فضای مجازی	شناختی	اهداف اخلاقی
نگرش، اخلاق‌مداری، فضای مجازی، فشارهای روانی، عدم کنترل، ابراز احساسات، امربه‌معروف و نهی از منکر، گرایش	نگرش منطقی به اهمیت رعایت اخلاق در فضای مجازی علاقه‌مندی به اخلاق‌مداری در فضای مجازی تحت‌فشارهای روانی پیام‌ها و افراد فضای مجازی قرار نمی‌گیرد. از ابراز احساسات با هر شخصی در فضای مجازی خودداری می‌کند. به امربه‌معروف و نهی از منکر در فضای مجازی گرایش نشان می‌دهد.	نگرشی	
رعایت کردن، فضای مجازی، صداقت، شخصیت، فضای مجازی، مزاحمت، اصلاح کردن، نقاب، همکاری، خودداری کردن، عذرخواهی، رفتارهای ناپسند، کسب کردن، پیام‌های اخلاقی، پیام‌های غیراخلاقی، نه گفتن، اکاذیب و دروغ	رعایت صداقت و شخصیت واقعی در فضای مجازی عدم ایجاد مزاحمت در فضای مجازی برای سایرین عدم حضور با نقاب در فضای مجازی همکاری اخلاق مدارانه در فعالیت‌های گروهی فضای مجازی با رعایت قوانین و مقررات در برابر رفتارهای ناپسند خود در فضای مجازی پوزش خواسته و رفتار خود را اصلاح کند. از ارسال پیام‌های غیراخلاقی در فضای مجازی خودداری می‌کند. مهارت نه گفتن در ارتباط مجازی با غریبه‌ها را کسب می‌کند. از انتشار پیام‌های نادرست و نشر اکاذیب در فضای مجازی خودداری می‌کند.	مهارتی	

مضمون مفاهیم پایه استخراج‌شده از مصاحبه‌ها برای اهداف اعتقادی اسناد بالادستی آموزش‌وپرورش، گویای این بود که این اهداف از منظر طبقه‌بندی اهداف بلوم در حیطه شناختی ۵ هدف، در حیطه نگرشی ۱ هدف و در حیطه مهارتی ۳ هدف، و برای اهداف اخلاقی اسناد بالادستی آموزش‌وپرورش، در حیطه شناختی ۴ هدف، در حیطه نگرشی ۵ هدف و در حیطه مهارتی ۸ هدف می‌باشد.

مقاله پژوهشی
فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال هجدهم، شماره ۱، ۱۴۰۲
[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]

جدول ۳: اهداف علمی آموزشی چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی

مفاهیم پایه (کلمات کلیدی مصاحبه‌ها)	اهداف مستخرج از کدگذاری	حیطه بلوم	حیطه‌های هشتگانه اهداف دوره ابتدایی
فضای مجازی، کنجکاوی، رعایت اخلاق، یادگیری، آشنایی، دستاوردهای علمی کشور، دانستن، دستاوردهای علمی اسلام، پیام‌های واقعی و غیر وقعی، تشخیص دادن، پیام‌های درست و نادرست، منابع علمی معتبر، کپی‌رایت، هک، سرقت علمی	نسبت به شناخت فضای مجازی و رعایت اخلاق در آن به شکل صحیح کنجکاو است. راه‌های شناخت پیام‌های واقعی از غیرواقعی و صحیح از غیر صحیح را می‌داند. منابع معتبر علمی را از سایر منابع تشخیص می‌دهد. آشنایی با نحوه یادگیری در و از فضای مجازی آشنایی با دستاوردهای علمی ایران و اسلام در دنیای مجازی آشنایی با قوانین کپی‌رایت، هک، سرقت علمی و ...	شناختی	اهداف علمی آموزشی
علاقه داشتن، اهمیت اطلاعات، فضای مجازی، اهمیت اطلاع‌رسانی، منابع معتبر علمی، منابع علمی معتبر، گروه‌های علمی، علاقه نشان دادن	به اهمیت و ارزش اطلاعات و اطلاع‌رسانی وقوف کامل دارد. به یادگیری از فضای مجازی از منابع علمی و معتبر علاقه‌مند است. به عضویت در گروه‌های علمی مجاز علاقه نشان می‌دهد.	نگرشی	
مهارت داشتن، تفکر، دیدن، گفتن، نوشتن، زبان مادری، فضای مجازی، مهارت اخلاق‌مدارانه، استفاده کردن، زندگی دوم، یادگیری مادام‌العمر، کاوشگری، کسب کردن، پژوهشگری، مهارت حل مسئله، کسب مهارت، تفکر نقاد، تفکر خلاق، راستی آزمایی	در فکر کردن، دیدن، گفتن و بیان مقصود خود در فضای مجازی مهارت کافی دارد. در فضای مجازی از زبان مادری خود به شکل صحیح استفاده می‌کند. مهارت‌های اولیه اخلاق‌مدارانه جهت حضور در فضای مجازی به‌عنوان فضای زندگی دوم را کسب کند. کسب مهارت اخلاق مدارانه در یادگیری‌های مادام‌العمر، کاوشگری، پژوهشگری و مهارت‌های حل مسئله دارا بودن تفکر نقاد و خلاق در مواجهه با منابع مجازی علمی به جهت راستی آزمایی.	مهارتی	

مضمون مفاهیم پایه استخراج‌شده از مصاحبه‌ها برای اهداف علمی آموزشی اسناد بالادستی آموزش‌وپرورش، گویای این بود که این اهداف از منظر طبقه‌بندی اهداف بلوم در حیطه شناختی ۶ هدف، در حیطه نگرشی ۳ هدف و در حیطه مهارتی ۵ هدف می‌باشد.

جدول ٤: اهداف فرهنگی هنری چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی

مفاهیم پایه (کلمات کلیدی مصاحبه‌ها)	اهداف مستخرج از کدگذاری	حیطه بلوم	حیطه‌های هشتگانه اهداف دوره ابتدایی
دانستن، آداب فرهنگی، فضای مجازی، آداب اجتماعی، آداب ایرانی –اسلامی	آداب فرهنگی– اجتماعی– ایرانی– اسلامی در فضای مجازی را می‌داند.	شناختی	اهداف فرهنگی هنری
لذت بردن، آثار زیبا، فضای مجازی، ذوق و خلاقیت هنری، خواندن آثار هنری، بروز دادن، دیدن آثار هنری، علاقه داشتن، گوش دادن به آثار هنری، آداب فرهنگی، ارزش قائل شدن، آداب اجتماعی، آداب ایرانی– اسلامی	از مشاهده آثار زیبا در فضای مجازی لذت می‌برد. ذوق و خلاقیت هنری مبتنی بر اخلاق خود را به شکل مجازی بروز می‌دهد. به خواندن، دیدن، گوش دادن آثار هنری مجازی علاقه‌مندانست. برای آداب و اخلاق فرهنگی– اجتماعی– ایرانی– اسلامی در فضای مجازی ارزش قائل است.	نگرشی	

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]

اثر هنری، فضای مجازی، توانایی داشتن، شناسایی منابع، مبانی مهارت‌های علمی هنر، مبانی مهارت‌های اخلاقی هنر	توانایی تولید اثر هنری در فضای مجازی مبنی بر اخلاق توانایی شناسایی منابع فرهنگی هنری در فضای مجازی یادگیری مبانی مهارت‌های عملی–اخلاقی هنر در فضای مجازی	مهارتی	

مضمون مفاهیم پایه استخراج‌شده از مصاحبه‌ها برای اهداف فرهنگی هنری اسناد بالادستی آموزش‌وپرورش، گویای این بود که این اهداف از منظر طبقه‌بندی اهداف بلوم در حیطه شناختی ۱ هدف، در حیطه نگرشی ۴ هدف و در حیطه مهارتی ۳ هدف می‌باشد.

جدول ۵: اهداف اجتماعی چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی

مفاهیم پایه (کلمات کلیدی مصاحبه‌ها)	اهداف مستخرج از کدگذاری	حیطه بلوم	حیطه‌های هشتگانه اهداف دوره ابتدایی
مقررات، آداب، فضای مجازی، فضای حقیقی، حدومرز ارتباط، دانستن، مشورت، نقش‌های فضای مجازی، حریم شخصی، هویت فردی، هویت اجتماعی، پایه سوم دبستان	مقررات فضای مجازی را می‌داند. آداب ارتباط با دیگران در فضای مجازی را می‌داند. بین دوستی در فضای مجازی و حقیقی تمایز قائل می‌شود. حدومرز ارتباط در فضای مجازی را می‌داند. می‌داند در فضای مجازی با چه کسانی مشورت کند. آشنایی با نقش‌های فضای مجازی در شناخت جهان آشنایی با مفهوم حریم شخصی در فضای مجازی آشنایی با مفهوم هویت فردی و اجتماعی در فضای مجازی (پایه سوم به بالا)	شناختی	اهداف اجتماعی
برقراری ارتباط، علاقه داشتن، فضای مجازی، همکاری صحیح، همکاری اخلاقی، رعایت اخلاق، تذکر محترمانه، تذکر دادن، حریم شخصی، نظارت	علاقه‌مند به برقراری ارتباط اخلاق مدارانه در فضای مجازی همکاری صحیح و اخلاقی با دیگران را در فضای مجازی دوست دارد. اشتباهات دیگران را در فضای مجازی با رعایت اخلاق و احترام به آن‌ها تذکر می‌دهد. نظارت بر حریم شخصی خود در فضای مجازی	نگرشی	
برقراری ارتباط، فضای مجازی، رعایت حق‌وحقوق شخصی، قانع بودن، حقوق دیگران، عمل کردن، مقررات، رعایت کردن	با دیگران در فضای مجازی ارتباط برقرار می‌کند. به حق‌وحقوق تعریف‌شده خود در فضای مجازی قانع است. حقوق دیگران را در فضای مجازی رعایت می‌کند. به مقررات فضای مجازی عمل می‌کند.	مهارتی	

مضمون مفاهیم پایه استخراج‌شده از مصاحبه‌ها برای اهداف اجتماعی اسناد بالادستی آموزش‌وپرورش، گویای این بود که این اهداف از منظر طبقه‌بندی اهداف بلوم در حیطه شناختی ۸ هدف، در حیطه نگرشی ۴ هدف و در حیطه مهارتی ۴ هدف می‌باشد.

جدول ٦: اهداف زیستی چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی

مفاهیم پایه (کلمات کلیدی مصاحبه‌ها)	اهداف مستخرج از کدگذاری	حیطه بلوم	حیطه‌های هشتگانه اهداف دوره ابتدایی
نکات امنیتی، مسائل زیستی، فضای مجازی، تشخیص دادن، انتقال پیام	نکات امنیتی فضای مجازی را می‌داند. پیام‌های محتوی مسائل زیستی را تشخیص می‌دهد و در صورت صحت به سایرین منتقل می‌کند.	شناختی	اهداف زیستی
تولید محتوای زیستی، ارسال محتوای زیستی، علاقه داشتن، محتوای مبتنی بر سلامت مجازی	علاقه‌مند به تولید و ارسال محتواهای زیستی مبتنی بر سلامت مجازی مخاطبین.	نگرشی	

مقاله پژوهشی
فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال هجدهم، شماره ۱، ۱۴۰۲
[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]

انتقال اطلاعات، رعایت کردن، نشر اطلاعات، فضای مجازی، رفتارهای پرخطر، تلاش کردن، تلاش کردن، سلامتی مجازی، سلامت اخلاقی	نکات امنیتی انتقال و انتشار اطلاعات در فضای مجازی را رعایت می‌کند. از ارسال محتواهای دارای رفتارهای پرخطر و انتقال آن در فضای مجازی خودداری می‌کند. در حفظ سلامتی مجازی خود و دیگران ازلحاظ اخلاقی تلاش می‌کند.	مهارتی	

مضمون مفاهیم پایه استخراج‌شده از مصاحبه‌ها برای اهداف زیستی اسناد بالادستی آموزش‌وپرورش، گویای این بود که این اهداف از منظر طبقه‌بندی اهداف بلوم در حیطه شناختی ۲ هدف، در حیطه نگرشی ۱ هدف و در حیطه مهارتی ۳ هدف می‌باشد.

جدول ۷: اهداف سیاسی و اقتصادی چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی

مفاهیم پایه (کلمات کلیدی مصاحبه‌ها)	اهداف مستخرج از کدگذاری	حیطه بلوم	حیطه‌های هشتگانه اهداف دوره ابتدایی
ارزش‌های ملی نظام جمهوری اسلامی، شناختن، فضای مجازی، معاندین اسلام، معاندین کشور، آشنایی داشتن، معاندین نظام، مفهوم وحدت، مفهوم امنیت ملی–سایبری، کانال‌های معاند، شبکه‌های معاند، وب‌سایت‌های معاند، شناسایی کردن	آشنایی با ارزش‌های ملی نظام جمهوری اسلامی ایران آشنایی با سران و مشرکین معاند با اسلام و کشور و نظام فعال در فضای مجازی آشنایی با مفهوم وحدت و امنیت ملی – سایبری آشنایی با کانال‌ها، شبکه‌ها و وب‌سایت‌های معاند با کمک بزرگ‌ترها	شناختی	اهداف سیاسی
ارزش‌های ملی نظام جمهوری اسلامی ایران، ارزش‌های ملی–مذهبی	در فضای مجازی به ارزش‌های ملی نظام جمهوری اسلامی ایران احترام می‌گذارد. در برابر بی‌احترامی دیگران به ارزش‌های ملی مذهبی واکنش نشان می‌دهد.	نگرشی	
بی‌احترامی به قومیت‌ها	از بی‌احترامی به اقوام مختلف در فضای مجازی خودداری می‌کند.	مهارتی	
مشاغل اسلامی مجازی، کسب‌وکار حلال، اقتصاد سالم، اقتصاد مجاز، بازاریابی اسلامی مجازی، نکات امنیتی خریدوفروش مجازی	آشنایی با مشاغل اسلامی مختلف وابسته به فضای مجازی آشنایی با کسب‌وکار حلال در فضای مجازی آشنایی با انواع نیازهای اقتصادی سالم و مجاز در فضای مجازی آشنایی با بازاریابی اسلامی در فضای مجازی آشنایی با نکات امنیتی خریدوفروش در فضای مجازی	شناختی	اهداف اقتصادی
حرفه، تولیدات مفید، ارزش–های اسلامی و ملی، اهمیت تولیدات مجاز، باور به خدا	کار کردن در فضای مجازی به شکل مفید و درآمدزا دوست دارد. به استفاده از تولیدات مفید و مجازی و در راستای ارزش‌های اسلامی و ملی علاقه‌مند است. اهمیت تولیدات مجاز در فضای مجازی را می‌داند. نسبت به کار و تولید حلال در فضای مجازی نگرش منطقی دارد. باور به رزاقیت خداوند در فضای مجازی.	نگرشی	
حرفه‌های سالم، حرفه‌های مبتنی بر اخلاق، کانال‌های مجازی مطمئن، گروه‌های مجازی مطمئن و ایمن، خریدوفروش مجازی ایمن	با کسب توانمندی حرفه‌های سالم و مبتنی بر اخلاق موجود در فضای مجازی را عملیاتی می‌کند. از کانال‌ها، گروه‌ها و وب‌سایت‌های مجازی مطمئن و اسلامی اقدام به خرید یا فروش در فضای مجازی می‌کند.	مهارتی	

مضمون مفاهیم پایه استخراج‌شده از مصاحبه‌ها برای اهداف اقتصادی اسناد بالادستی آموزش‌وپرورش، گویای این بود که از منظر طبقه‌بندی اهداف بلوم در حیطه شناختی ۵ هدف، در حیطه نگرشی ۵ هدف و در حیطه مهارتی ۲ هدف، و برای اهداف سیاسی اسناد بالادستی آموزش‌وپرورش، در حیطه شناختی ۴ هدف، در حیطه نگرشی ۲ هدف و در حیطه مهارتی ۱ هدف می‌باشد.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]

بحث

در محتوای مصاحبه¬ها از دیدگاه چارچوب برنامه درسی، اخلاق سایبری و آموزش آن، دوره ابتدایی و همچنین حیطه¬های اهداف در اسناد بالادستی، کدهای استخراج‌شده اشاره به عناصر برنامه درسی چارچوب اخلاق سایبری از بعد جامعه و اجتماع، شرع و مذهب، مسائل زیستی و محیطی، مسائل مرتبط با جنگ نرم و ... ارائه نظرهایی صورت گفته بود. در بررسی هم‌راستایی و عدم هم‌راستایی با پژوهش¬های اشاره‌شده در پیشینه، حل مشکل تأثیر رسانه¬های نوین، تجهیز مدارس و دانشگاه¬ها به تغییرات در برنامه درسی علیه جنگ نرم بود (۱۹) که در این رابطه هم‌راستایی اندکی با پژوهش حاضر مشاهده گردید. در پژوهش بررسی میزان بهره‌مندی از اینترنت و ارتباط آن با دین‌گرایی، روابط اجتماعی دختر و پسر و ... (۲۰) نیز هم‌راستایی مشاهده نشد. چراکه اثرات فضای مجازی در کودکان و امر اخلاق در قالب چارچوب برنامه درسی مورد تحلیل قرار نگرفته بود. پژوهش حاضر با توجه به اینکه به بررسی برنامه¬های درسی و اخلاقی در دوره ابتدایی پرداخته بودند (۲۲) هم‌راستا بود؛ اما آن¬ها به فضای مجازی نپرداخته بودند. پژوهش همبستگی که به بررسی ارتباط میزان استفاده از فضای مجازی و انحلال اخلاقی نوجوانان پرداخته بود (۲۱) هم‌راستایی مشاهده شد ولی به امر آموزش اخلاق در قالب برنامه درسی مدارس ورود نشده بود؛ بنابراین نتایج آن هم‌راستای پژوهش حاضر نبود. تجهیز مهندسان نسل هزاره به اصول اخلاقی و فکر انتقادی در پژوهش دیگر مدنظر بود (۲۰) ولی پیش‌نیاز آن یعنی تمرکز بر نسل کودک و نوجوان در قالب آموزش اخلاق در مدارس را مورد اغفال قرارگرفته بود. در بخش تأکید بر برنامه درسی تربیت اخلاقی مدرسه (۲۳) هم‌راستای با این پژوهش مشاهده شد ولی در پرداختن مبحث اخلاق در فضای مجازی و آموزش این چارچوب در برنامه درسی دوره ابتدایی هم‌راستایی مشاهده نگردید. پرداختن به فضیلت و ارزشیابی آن —که یکی از عناصر چارچوب برنامه درسی است– اشاره‌شده بود (۲۴) ولی نه در فضای مجازی و در دوره ابتدایی که در این مورد هم‌راستایی مشاهده نشد. با توجه به اینکه این پژوهش بر اساس روش مطالعه کیفی انجام‌شده است لذا کلیه نقاط ضعف رویکرد کیفی پژوهش (از قبیل سوگیری ذهنی، تکرارناپذیری، محدودیت در تعمیم) را دارد. دسترسی به مصاحبه¬شوندگان با توجه به هدفمندی انتخاب آن¬ها، با مشکلاتی مثل زمان‌بر بودن این فرایند، عدم تمایل به مصاحبه و همچنین بروز مشکلات مصاحبه حضوری در ایام شیوع ویروس کرونا همراه بود.

در راستای نتایج پژوهش موارد زیر پیشنهاد می¬گردد:

قبل از هر اقدام آموزشی در آموزش‌وپرورش اسناد بالادستی مطالعه شود و در راستای آن اسناد برنامه‌ریزی‌های لازم صورت گیرد.

با توجه به اینکه اهداف یکی از عوامل ایجادکننده انگیزه در مخاطبان می¬باشد؛ لذا تمرکز هر چه بیشتر در تدوین اهداف موجبات بازدهی بیشتر آن فرایند آموزشی را فراهم می‌کند.

قبل از هرگونه اقدام و یا آغاز آموزش در فضای مجازی، آموزش¬های اولیه استفاده صحیح از این فضا برای دانش¬آموزان صورت گیرد.

برحسب اهداف استنتاج شده آموزش اخلاق سایبری در پژوهش حاضر، در حیطه¬های هشتگانه اسناد بالادستی آموزش¬وپرورش، محتواهای مربوطه بر اساس اهداف شناختی، عاطفی و روانی حرکتی بلوم تغییر یابد.

قبل از آغاز هرگونه آموزشی در رابطه با آموزش اخلاق سایبری برای دانش¬آموزان، دوره¬های لازم جهت آموزش آموزگاران در رابطه با این موضوع برگزار گردد.

نتیجه‌گیری

بیانیه اهداف به شکل روشنگر و صریح در تمامی گام‌های تعلیم و تربیت باعث وحدت بخشی به کلیه اقدامات آموزشی شده و موجبات انگیزه سازی مخاطبان را بیش‌ازپیش فراهم می‌کند. تدوین اهداف به شکل صحیح و قابل‌دستیابی موجب جلوگیری از اتلاف و هدر رفت منابع آموزشی، مالی و نیروی انسانی شده و اعتمادبه‌نفس را در دانش آموزان ایجاد می‌کند. با توجه به اهمیت غیرقابل‌انکار فلسفه وجودی اهداف در تعلیم و تربیت مطالعه حاضر با هدف تدوین اهداف چارچوب برنامه درسی آموزش اخلاق سایبری در دوره ابتدایی انجام شد. بدین منظور برای سازمان‌دهی بهتر اهداف استخراج‌شده از مصاحبه‌های صورت گرفته با صاحب‌نظران برنامه درسی، از اسناد بالادستی و روانشناسی تربیتی استفاده شد. به عبارتی پس از استخراج مضامین و تدوین اهداف برمبنای حیطه شناختی بنیامین بلوم (شناختی، نگرشی و مهارتی) بررسی اسناد بالادستی، صورت گرفت و حیطه‌های اهداف دوره ابتدایی در هشت عنوان اهداف اعتقادی، اهداف اخلاقی، اهداف علمی آموزشی، اهداف فرهنگی هنری، اهداف اجتماعی، اهداف زیستی، اهداف سیاسی و اهداف اقتصادی بررسی شد و بر این اساس در حوزه آموزش اخلاق سایبری تدوین اهداف ارائه گردید.

ملاحظه‌های اخلاقی

در راستای رعایت حقوق اخلاقی شرکت‌کنندگان در پژوهش، اصول معطوف به رازداری مربوط به اطلاعات دریافتی، کسب رضایت آگاهانه و آزادی برای عدم مشارکت در پژوهش در صورت عدم تمایل، توسط نویسندگان مدنظر قرارگرفته و اجرا شد.

واژه نامه

1. Cyber space	فضای مجازی
2. Ethics	اخلاق
3. Ethics training	آموزش اخلاق
4. Belief	اعتقادی
5. Ethical	اخلاقی
6. Scientific-educational	علمی آموزشی
7. Cultural – artistic	فرهنگی–هنری

مقاله پژوهشی
فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال هجدهم، شماره ۱، ۱۴۰۲

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]

8. social	اجتماعی
9. Biological	زیستی
10. Politic	سیاسی
11. Economic	اقتصادی
12. Formal and public education	تربیت رسمی و عمومی
13. Credibility	باورپذیری
14. Dependability	اطمینان‌پذیری
15. Saturation of categories	اشباع رسیدن مقوله‌ها

References

1. Hoseini-Fard A, Raei M, Nekooyi N. (2018). The legal aspects of crimes against chastity and public morality in cyberspace with a focus on the Qur'an. Quranic Studies; 36(1): 353-378. (In Persian).
2. 2 .Zahedi-Mazandarani MJ. (2018). Phenomenology of social ethics of virtual social network users (Case study: Born in the sixties with higher education). Communication Research; 94(1): 155-185. (In Persian).
3. 3 .Ezati R, Golshani Z, Poorbahram R, Sarvarani H. (2019). Modern ethics, Islamic culture and communication in the virtual world. Pure Life Journal; 18(1): 55-73. (In Persian).
4. 4 .Taqadusi M, Mazaheri M, Shokri O, Zabihzadeh A. (2017). A comparison of types of confrontation of people with ethical situations in cyberspace and real world. Culture Strategy; 10(39): 97-122. (In Persian).
5. 5 .Farhood D. (2011). Education of ethics. Ethics in Science and Technology; 6 (3):1-5. (In Persian).
6. 6 .Vakili M. (2020). A study of attitudes, general characteristics and strategies of Islamic ethics in cyberspace. Art and Media Studies; 2(3): 31-55. (In Persian).
7. 7 .Yari Zanganeh M. (2020). Ethics of Islamic information in cyberspace, based on the moral attitude of Khajeh Nasir Al-Din Tusi. Rahavard Noor; 66: 50-68. (In Persian).
8. 8 .Stückelberger C, Duggal P. (2018). Cyber ethics 4.0. serving humanity with values. Godfrey Okoye University Enugu/Nigeria .
9. 9 .Johansson E, Brownlee J, Charlotte-Moore C, Boulton-Lewise G, Walker S, Ailwood J. (2011). Practices for teaching moral values in the early years: a call for A pedagogy of participation. Education Citizenship and Social Justice; 6(2):109-124.
10. 10 .Mohseni F, soofi-Zomorod M. (2018). Police and the executive challenges of cyber security. Disciplinary Knowledge Research; 7: 63-88. (In Persian).
11. 11 .Roshani T. (2016). To investing the psychology of modern learning management "Life skill education" elementary schools of the Islamic republic of Iran. Education Development of Jundishapur; 7: 88-94. (In Persian).
12. 12 .Eydizadeh T. (2013). Media literacy and the choice of computer games. Social Science Month Book Magazine; 69(17): 83-88. (In Persian).
13. 13 .Shahbeigi F, Nazari S. (2012). Virtual education: Benefits and limitations. J Med; 6 (1):47-54. (In Persian).
14. 14 .Marzooghi R. (2016). Fundamentals and principles of education with a look at the developments of the contemporary era. Tehran: Avaye Noor Publication. (In Persian).
15. 15 .Ministry of Education. (2013). Approvals of the high council of special schools. 1st ed. Tehran: Ministry of Education Publication. (In Persian)..
16. 16 .Ministry of Education. (2012). National curriculum of the Islamic Republic of Iran. 1st ed. Tehran: Educational Research and Planning Organization. (In Persian).
17. 17 .Ministry of Education. (2011). Fundamental transformation document of education of the Islamic Republic of Iran. Tehran: Ministry. (In Persian).
18. 18 .Ministry of Education. (2011). Theoretical foundations of the fundamental transformation document of education of the Islamic Republic of Iran. Tehran: Ministry of Education. (In Persian).
19. 19 .Sayebani A, Ahmadi N. (2020). Preventing the impact of cyberspace on the spread of cyber terrorism. Journal of Nations Research; 53 (1): 93-113. (In Persian).
20. 20 .Mostafavi-Alanagh M. (2015). Educational training and dealing with the harms of new media. Rahavard Noor; 52(14): 7-9. (In Persian).
21. 21 .Vatani S, Saei M. (2013). The study of the relationship between the enjoyment of new media and the younger generation's commitment to social values (case study: Islamic Azad University of Tabriz, East Azerbaijan Science and Research Branch). Sociological Studies; 5(18): 27-46. (In Persian).
22. 22 .Yang X, Wang Z, Chen H, Liu D. (2018). Cyberbullying perpetration among Chinese adolescents: The role of interparental conflict, moral disengagement, and moral identity. Children and Youth Services Review; 86(1): 256-263.
23. 23 .Melo C, Sousa T. (2017). Reflections on cyber-ethics education for millennial software engineers; arXiv:1703.00619v1, [cs.SE]: 1-7.
24. 24 .Arthur G, Kristjánsson K, Harrison T, Sanderse W, Wright D. (2016). Teaching character and virtue in schools. London and New York. Routledge; 15(3): 29-38.
25. 25 .Berkowitz M, Bier M C. (2016). Research-based character education. Annals of the American Academy of Political and social Science; 591(1): 72–85.
26. 26 .Curren R, kotzee B. (2014). Can virtue be measured? Theory and Research in Education; 12 (3): 266-282.
27. 27. Momeni-Rad A. (2013). Qualitative content analysis in research tradition: nature, stages and

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]

validity of the results. Quarterly of Educational Measurement; 4(14): 187-222. (In Persian).

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5]
فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال هجدهم، شماره ۱، ۱۴۰۲

[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5] [Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1402.18.1.8.5] [Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-18]